

MEDIEVAL HISTORY OF CENTRAL EURASIA

ISCA

№2 (5) 2024 г.

www.isca.kz

MEDIEVAL HISTORY OF CENTRAL EURASIA

Has been published since 2020

No. 2 (5) 2024

Astana 2024

**EDITORIAL TEAM OF THE JOURNAL
MEDIEVAL HISTORY OF CENTRAL EURASIA**

CHIEF EDITOR

Doctor of historical sciences,
Assistant Professor
Nursultanova L.N.

EDITORS:

- **Qydyráli Darhan** Doctor of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
- **Muminov A.K.** Doctor of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
- **Samashev Z. S.** Doctor of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
- **Abuseitova M. K.** Doctor of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
- **Sabitov Zh. M.** PhD in Political Science (Kazakhstan)
- **Golden Peter B.** Dr., Professor (USA)
- **Kradin N.N.** Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)
- **Erdélyi István** Doctor of Historical Sciences, Professor (Hungary)
- **Uzelac Aleksandar** PhD in History (Serbia)
- **Mirgaleev I. M.** Candidate of Historical Sciences (Russia)
- **Zaytsev I. V.** Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)
- **Petrov P.N.** Candidate of Historical Sciences (Russia)
- **Nagamine Hiroyuki** PhD in History (Japan)

Editorial address: 8, Kabanbay Batyr avenue, of.316, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010000
Tel.: (7172) 24-18-52 (ext. 316)
E-mail: medieval-history@isca.kz

Medieval History of Central Eurasia
Owner: Astana International University
Periodicity: quarterly
Circulation: 500 copies

CONTENT

F.E. Eren BEŞKAZA YÖRÜKLERİNDE DEVECİLİK FAALİYETLERİ ve DEVE KÜLTÜRÜ.....	5
A.Kazhigaliyeva , ENGLISH MEDIUM INSTRUCTION POLICY AND PRACTICE IN THE MULTILINGUAL CONTEXT OF A PRIVATE UNIVERSITY IN KAZAKHSTAN.....	20
Жакьянова А.М., Байсадахаова И.У. , ФОРМИРОВАНИЕ КОНЦЕПТОВ В ТЕОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРИМЕРЕ КОНЦЕПТА «SOFT POWER».....	39
Андрей Шидловский, Ригина Сысоева , ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВА И РЕЛИГИОЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В БЕЛАРУСИ.....	50
Г.К.Асанова , ВЛИЯНИЕ ПРИРОДНОГО И ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ФАКТОРОВ НА ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ ЗАРОЖДЕНИЯ И ФОРМИРОВАНИЯ ЭТНОПОЛИТИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ КАЗАХСКОГО НАРОДА.....	74

BEŞKAZA YÖRÜKLERİNDE DEVECİLİK FAALİYETLERİ ve DEVE KÜLTÜRÜ

F.E. Eren

doktora öğrencisi Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Muğla, Türkiye erenfehmieroglu@gmail.com

Özet. Türk kültürünün temel öğelerinden olan konargöçer hayat, geçmişten günümüze uzanan bir yaşam biçimidir. Belirli mesafeler arasında yaylak ve kışlaklarda ikamet eden konargöçer Türkler, tarihin çeşitli dönemlerinde çeşitli hayvanları evcilleştirmişlerdir. Devenin evcilleştirilmesine dair ilk faaliyetlerden, M.Ö. 4000’lerde Özbekistan topraklarında gerçekleşmiştir. Meydana gelen bu gelişmeyi takiben develerin zor koşullara dayanması, ağır yüklerin nakliyesindeki faydası, açlık ve susuzluğa karşı direnci, beslenmede seçici olmayışı ve etinden, sütünden, tüyünden, derisinden faydalanılabilirliği neticesinde, deve yetiştiriciliği Türkistan coğrafyasına yayılmaya başlamıştır. Sosyal hayat içerisinde edindiği konumla deve, zamanla mitolojik ve kültürel manalar atfedilen bir hayvana dönüşmüştür. Eski Türk dininde tanrıların binek aracı ve güç timsali olduğu fikri kabul görmüştür. İslamiyet’in kabulü sonrası, Hz. Peygamber’in binek hayvanı olması sebebiyle Türkler arasında devenin değeri daha da artmıştır. Türkler, göç ettikleri yeni coğrafyalara develerini de götürmüş ve onlardan faydalanmıştır. Yurt edinilen bu coğrafyalardan birisi olan Beşkaza topraklarında, deveciliğe dair ilk izler M.S. 12.-13. yüzyıllara dayanmaktadır. Coğrafyanın dağlık yapısı ve Türkistan’dan itibaren tatbik edilmeye devam eden konargöçer hayat ile develer, Yörüklerin adeta birincil öznesi durumuna dönüşmüştür. “Yörüğü Yörük eden devesidir, Yörüğü bey eden katarıdır” sözüyle toplum nazarındaki yeri belli olan develere yönelik zamanla çeşitli halk inanışları, sözlü kültür ürünleri, beşeri unsurlar, tıbbi uygulamalar geliştirilmiştir. Çalışmamızda yazılı kaynaklar ve kaynak kişilerden elde edilen bulgular ışığında Beşkaza Yörüklerindeki deveciliğin tarihsel kökenleri, yetiştirilen deve türleri ve develerle ilgili kültürel öğeler incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Beşkaza, deve, deve kültürü, Yörük.

GİRİŞ

Ülkemizde başta Toroslar olmak üzere Ege Bölgesi ve Rumeli’de yoğunluk gösteren Yörükler, yazın yaylalarda, güzün güzlelerde, kışınsa kışlaklarda yaşayan konargöçer halk gruplarıdır. Kimi zaman 20-30 haneden kimi zaman 100 veya 500 haneden oluşan ¹ Yörüklerin, başlıca gelir kaynağı hayvancılıktır.

¹ Musa Seyirci, Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri, Der Yayınları, İstanbul 2000, s.3

En çok koyun, keçi ve deve besleyen Yörükler için² iktisadi ve sosyal hayatları sebebiyle göçmek, doğal bir durum olmuştur. Gerçekleştirilen göçlerde yüklerin nakli develerle sağlanmıştır. Onların güçlü ve kuvvetli oluşu, zorlu yaşam koşullarına dayanabilirliği karşısında Yörükler, kendileriyle özdeşleştirmişlerdir. Kullanılacak alana yönelik deve türleri yetiştirmiş, sözlü gelenek ürünleri oluşturmuş, deve sahibi olmayı bir prestij meselesi görmüşlerdir³.

Yarım asır öncesine dek ülkemizde en yoğun deve popülasyonlarından birisi, Beşkaza coğrafyasındaydı⁴. Muğla ilinin Fethiye ve Seydikemer ilçelerini karşılayan Beşkaza ismi, 16. yüzyılın sonlarında o dönemki adıyla Meğri olan Fethiye ilçesinin beş ayrı kazaya bölünmesiyle ortaya çıkmıştır⁵. İsim bölge halkının tarihini ve Yörüklüğünü simgelemektedir. Günümüzde hem Fethiye hem de Seydikemer ilçesinin resmi işlerinde, meydanlarında⁶, üniversite kampüs yerleşkelerini adlandırmada⁷, gerçekleştirilen etkinliklerde⁸ kullanılmaktadır.

Develerin ne zaman evcilleştirildiği kesin olarak bilinmemektedir. Paleolitik Çağdan itibaren Moğolistan'ın doğusundaki mağaralardan, Yemen ve Büyük Sahra'ya kadar geniş bir coğrafyada deve resimlerine rastlanmaktadır⁹. Çok eski devirlere ait arkeolojik alanlarda, deve kemiklerinin genellikle nadir görülmektedir. Ancak onların evcil mi yabani mi oldukları kesin bilinmemektedir. Bu sebeple develerin evcilleşme süreci konusunda net bulgular yoktur. Özbekistan'ın güneyinde yapılan kazılar ışığında çift hörgüçlü devenin

² Mehmet Eröz, Yörükler, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s.131.

³ Ayşegül Koyuncu Okca, Mustafa Genç, "Yörük Göçlerinde Deve", Yıl: 2017, Sayı: 58, The Journal of Academic Social Science Studies, s.225-226.

⁴ 1967 yılında Beşkaza'da, Fethiye İlçe Tarım Müdürlüğü'ne kayıtlı 1235 deve vardı. Bununla birlikte, çeşitli sebeplerle kaydedilmemiş develerin olması da kuvvetle muhtemeldir. Resmi sayılar için bkz: Kaya Müştakhan, 1967 Muğla İl Yıllığı, İş Matbaa Yayınları, Ankara 1968, s. 467.

⁵ Behset Karaca, "XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası Vakıfları", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı: 31, s. 4.

⁶ Fethiye ilçesindeki kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği meydanın resmi adı, Beşkaza Meydanı'dır. Bkz: <https://fethiyeroute.com/place/detail/beskaza-meydani>

⁷ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'ne ait Fethiye İşletme Fakültesinin yer aldığı yerleşkenin resmi adı, Beşkaza Yerleşkesidir. Bkz: <https://fethiye.mu.edu.tr/tr/duyuru/fethiye-beskaza-yerleskesi-agaclandirmasi--gerceklestirildi-50505>

⁸ Örneğin Seydikemer ilçesindeki bir devlet okulunda düzenlenen kültürel projenin ismi, Beşkaza'nın Yiğitleri Yörükler'dir. Bkz: <https://seydikemer.meb.gov.tr/www/beskazanin-yigitleri-yorukler-projesi/icerik/6150>

⁹ Reyhan Körpe, "Develerin Batı Anadolu'ya İlk Gelişleri ve Antik Çağ Ordularında Deve Kullanımı", I. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu Bildirileri, Editör: Devrim Ertürk, Özgür Gökdemir, Cilt: 1, Selçuk Belediyesi Yayınları, İzmir 2016, s.47.

M.Ö. 4000'lerde evcilleştirildiği¹⁰. Arap Yarımadasındaki buluntularla tek hörgüçlü devenin M.Ö. 3000'lerde evcilleştirildiği düşünülmektedir¹¹.

Ortak kanıya göre Türklerde deve yetiştiriciliğine hususunda ilk izler, Batı Türkistan'daki Uluğ-Namazgahtepe'de gerçekleşmiştir. Bölgede yapılan kazılarda M.Ö. 2250 yıllarına tarihlenen deve kemikleri bulunmuştur¹². Bu buluntuyu, Semerkant yakınlarındaki Margiana'da ve Hakasya'daki Sülek Dağında devecilikle ilgili arkeolojik bulgular takip etmiştir. Margiana'daki kazılarda üzerinde deve çizimleri bulunan taştan bir muska keşfedilmiştir. Yapılan incelemelerde muskanın M.Ö. 2000'lere ait olduğu ileri sürülmüştür¹³. M.Ö. 2000'lere ait olduğu düşünülen Sülek Dağındaki kaya resimlerindeyse, dört farklı noktada çift hörgüçlü deve betimleri bulunmaktadır. Kızgın ve birbiriyle mücadele halinde resmedilen figürler¹⁴, söz konusu binyıllarda Türklerde deve yetiştiriciliği faaliyetinin, Batı Türkistan'dan Hakasya'ya uzanan geniş bir sahada gerçekleştirildiğini bizlere göstermektedir.

Türklerde devenin toplumsal hayatta kullanıldığı yönünde şüpheye yer bırakmayacak kati bilgiler, Hun dönemiyle başlar. Döneme ait bazı kurganlarda develerin kaplanlarla mücadelelerinin resmedildiği bronz eşyalar bulunmuştur¹⁵. Gene bu kurganlardan çıkarılan kemer tokalarında, koşum takımlarında ve gündelik hayatta kullanılan eşyalarda deve figürüne sık sık rastlanılmıştır¹⁶. Elde edilen buluntular, dini törenlerde kimi zaman at ve deve yarışları düzenledikleri aktarılan Hunların¹⁷, deveyi önemli bir binek hayvanı saydıklarını ortaya koymaktadır.

¹⁰ Remi Berthon, Marjan Mashkour, Pamela Burger, et al, "Domestication, Diffusion and Hybridization of The Bactrian Camel", *Les Vaisseaux du Désert et Des Steppes: Les Camélidés Dans L'Antiquité* (Camelus Dromedarius et Camelus Bactrianus), Editor: Damien Agut-Labordère, Bérangère Redon, Mom Editions, Lyon 2020. pp. 23.

¹¹ Hacer Çoruh, Seher Türkmen, "Develerin Antik Dönem Kültür Tarihine Yansımaları", I. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu Bildirileri, Editör: Devrim Ertürk, Özgür Gökdemir, Cilt: 1, Selçuk Belediyesi Yayınları, İzmir 2016, s.29.

¹² Vedat Çalışkan, *Bir Dünya Kültür Mirası: Anadolu Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri*, İncirliova Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2016, s.8.

¹³ Adel T. Adamova, "The Iconography Of A Camel Fight", In *Muqarnas: An Annual On The Visual Culture Of The Islamic World*, Volume: XXI, pp.10-11.

¹⁴ Arif Acaloğlu, "Türk Deveciliğinin Kökenleri ve Kültürel Boyutları", II. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu, Cilt: I, Selçuk Belediyesi Selçuk Efes Kent Belleği Yayınları, Selçuk 2018, s.19.

¹⁵ Bahaedin Ögel, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984, s.56-57.

¹⁶ Saule İbekeyeva, *Göktürk Devri Kazakistan Kaya Resimleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005, s.408.

¹⁷ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s.146.

Ortaçağ'da develer, uzun mesafelere karşı dayanıklılığı ve olumsuz şartlar karşısındaki direnciyle atla eşit statüye yükselmiştir. Çağa ait kaya resimlerinde, develer hem bir göç hayvanı hem de savaşlarda ve günlük hayatta kullanılan binek hayvanları olarak betimlenmiştir¹⁸. Uygurlar döneminde kağanların binek hayvanları olmuş ve özel seyislerce bakılmaya başlanmıştır¹⁹. 10. yüzyılda Türk ülkelerini gezen İbn Fazlan, develerin toplum yaşamındaki yerlerine dair önemli bilgiler sunmuştur. Fazlan, bir iki Türk boyu dışında hemen hepsinin deve beslediğini anlatır. Bazı boylarda 10.000'den fazla at ve deveden oluşan binek hayvanı sürüleri gördüğünü, evliliklerde mihr bedeli olarak kimi zaman devenin ölçüt olduğunu söyler. Türk ülkelerinden geçen yolcuların develerini, Türklerin develeriyle değiş-tokuş edebildiğini ve kimi boyların develerin etini yediğini, kimi boylarınsa sadece iş gücü alanında develerden yararlandığını bahseder²⁰.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ve siyerlerde, megazilerde develerin isminin sıkça geçmesi, Kur'an-ı Kerim'in A'râf suresinin 77. ayeti, Hûd suresinin 64. ayeti, Hac suresinin 36. ayeti başta olmak üzere çeşitli surelerinde adının geçmesi neticesinde, devenin sosyal hayattaki ve kültürdeki yeri güçlenmiştir. Yaşananlar neticesinde bu dönemle birlikte erkek deve manasına gelen Buğra²¹, Deve Beg²², Deve Oğlu²³ gibi şahıs isimleri, Deveci Oymağı²⁴, Develi Kaçarı²⁵ gibi topluluk isimleri Türk tarihindeki yerini almaya başlamıştır. Deveye artan sevgiyle Batı'ya gerçekleşen göçlerde, yeni yurtlara çift hörgüçlü develer götürülmüştür. Döneme ait sözlü edebiyat ürünlerinde develer, kurbanlık hayvan, bilgelik, güç, kahramanlık, zenginlik sembolü olarak yer almıştır²⁶.

BEŞKAZA YÖRÜKLERİNDE DEVECİLİĞE DAİR TARİHİ VERİLER

Beşkaza Yörüklerinde deveciliğe dair en eski veri, günümüzde Seydikemer'in Bekçiler, Boğalar, Doğanlar mahallelerinin (köylerinin) göç ettiği

¹⁸ Örnekler için bkz: İbekeyeva, a.g.t., s.119; 130, 178; 179; 181; 182; 183; 238; 243.

¹⁹ Bahaedin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt: 1, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.35.

²⁰ İbn Fazlan, Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslam Seyyahı, Hazırlayan: Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975, s.28-41.

²¹ Faruk Sümer, Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları, Cilt: I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.116.

²² A.g.e., s.268.

²³ A.g.e., s.269.

²⁴ A.g.e., s.285.

²⁵ A.g.e., s.291.

²⁶ Örnek bahisler için bkz: Dede Korkut Hikayeleri, Hazırlayan: Süleyman Teyek, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2017, s.13; 15; 31; 32; 35; 45; 96; 100; 101.

Korkuteli'ndeki Kızılcadağ²⁷ yakınlarındaki, Yazılıkaya'da bulunmaktadır. Mevkide yer alan ve 12.-13. yüzyıllara ait olduğu düşünülen Türk kaya resimlerinde, bir tane tek hörgüçlü deve çizimi betimlenmiştir. Panoda yer alan damgalar ışığında Oğuz Türklerince çizildiği sabit olan deve resmi, Oğuzların torunları olan Beşkaza Yörüklerinde deveciliğin söz konusu yıllara dayandığını ortaya koymaktadır (Fotoğraf 1)²⁸.

Yöredeki deveciliğe ve deve kültürüne dair ilk yazılı anlatımlar, 19. yüzyılda Beşkaza'ya gelen seyyahların eserlerinde yer alır. Seyyahlar eserlerinde, kendi ülkelerinde olmayan ama Beşkaza topraklarında sıkça karşılaştıkları deve sürülerinden ve develerin gündelik hayattaki yerinden yer yer bahsetmişlerdir. Yöreye ilk gelen seyyahlardan olan Spratt ve Forbes ikilisi, Minare Mahallesinde (Köyü) bir düğüne konuk olmuşlardır. Misafirlikleri esnasında düğün alayının kız tarafının evinden develerle getirildiğini ve katardaki diğer develerin yakacak odun, halı, çeyiz, bohça gibi eşyaları taşıdıklarını anlatmışlardır²⁹.

Bir diğer gezgin grubu olan Benndorf ve Niemann eserlerinde, yöredeki develerden bahsedenlerdir. Seyyahlar yöreye araştırma yapmak için gelmişlerdir. Araştırmaları esnasında Eşen Ovasından Kaş'a doğru ilerlerken, Eşen Nehri kıyısına yığılmış büyük odun yığınlarının deve kervanları tarafından taşındığına şahit olmuşlardır³⁰. Benndorf ve Niemaan araştırmalarının ilerleyen günlerinde yaylaya göçen bir Yörük ailesine rastlamışlardır. Aile fertleri göçlerini, küçükbaş hayvanlar ve otuz deveden oluşan sürüyle gerçekleştirmişler³¹.

Yöreyi ziyaret eden Eugen Petersen ve Felix Von Luschan da 1889'da yayınladıkları eserlerinde, Beşkaza'daki devecilik hakkında bilgiler sunmuşlardır. Yolculukları sırasında eskiden Beşkaza'ya sınırlarında olan, daha

²⁷ Mustafa Gökçe, Eren Fehmi Eroğlu, "Geçmişten Günümüze Beşkaza Yörüklerinin Göç Hareketleri ve Yolları", Geçmişten Günümüze Göç, Cilt: 2, Editör: Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2017, s.814-816.

²⁸ Mustafa Gökçe, Eren Fehmi Eroğlu, "Batı Toroslarda Bulunan Kaya Resimlerinin Türk Tarihi ve Kültürü Açısından Önemi", 9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bilgiler Kitabı, Editör: Feryal Korkmaz, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2023, s.501-517.

²⁹ T.A.B. Spratt, Edward Forbes, Likya'da Yolculuklar, Çeviri: Doğan Türker, Suna-İnanç Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya 2008, s.26.

³⁰ Otto Benndorf, George Niemann, Reisen in Lykien Und Karien, Druck Und Verlag Von Carl Gerold's Sohn, Wien 1884, s.124.

³¹ A.g.e., s.140.

sonradan Gölhisar ilçesine bağlanan İbecik'te kalabalık deve sürüleriyle karşılaşmışlardır³².

Beşkaza'da sınırlarında bulunan Akdağlara geyik avlamak için gelen Frederick Courteney Selous, yaşadıklarını kaleme aldığı eserinde yöre hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Akdağların coğrafyası, bitkileri anlatan Selous, burada karşılaştığı Yörüklerin deve kılından yapılmış çadırlarda yaşadıklarına şahit olduğunu, eserinde anlatmıştır³³.

Osmanlı Arşivlerinde yöredeki deve sayılarına ait ilk kayıtlar, 1844-1845 yıllarına temettuat defterlerinde yer alır. Kayıtlar sayesinde, Beşkaza'da 1541 adet devenin beslendiği anlaşılmaktadır. Bunların 15 tanesi köşek, 237 tanesi dorum, 271 tanesi erkek, 984 tanesi dişi deve olup 34 tanesinin cinsiyeti belirtilmemiştir³⁴. 1891 yılı salnamesine göre bu sayı 1161 adede gerilemiştir³⁵. 1925-1926 yıllarındaysa yöredeki deve miktarı, 1149 olmuştur³⁶.

1940'lara gelindiğinde, gerek şehir merkezinde gerekse köylerdeki deve sayısının çokluğu dikkat çeker. Bu yıllarda, Fethiye Belediyesi'nden çıkartılan kanunlarla develerin oluşturduğu gürültü ve halkın yaşadığı rahatsızlıkla Fethiye merkezde develerin çanlarıyla dolaşmaları yasaklanmıştır. Köylerden limana yük taşıyan deve sahipleri, kanun nedeniyle ilçe merkezine girdiklerinde develerin çanlarını çıkarmışlar yahut ses çıkarmamaları için çanların içine ot tıkamak zorunda kalmışlardır. Sonraki zamanlarda çıkarılan başka bir kanunla da ilçe merkezine giren tüm develerin ağızlarına torba takılması zorunluluğu getirilmiştir. Ağaçlandırma çalışmalarının gerçekleştirildiği yörede, kanun sayesinde ağaçların develer tarafından yenmesinin önüne geçilmesi sağlanmıştır³⁷. Söz konusu iki kanun, o yıllarda yöredeki deve sayısının sosyal hayata etki edecek miktarlarda olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Filhakika ihtimalin gerçekliğine sonraki yıllara ait resmi belgelerde rastlanılır. İlçe Tarım

³² Eugen Petersen, Felix Von Luschan, Reisen In Lykien Milyas Und Kibyratis, Druck Und Verlag Von Carl Gerold's Sohn, Wien 1889, s.155.

³³ Frederick Courteney Selous, Sport and Travel, East and West, Longmans, Green and Co., Newyork and Bombay 1901, pp. 12.

³⁴ Ahmet Yiğit, Ömer Karayumak, Menteşe Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye, Fethiye Belediyesi Kültür Yayınları, Fethiye 2012, s.96-120.

³⁵ Hülya Cantürk, Osmanlı Salnamelerine Göre XIX. Yüzyılda Menteşe Sancağının Sosyal ve Ekonomik Durumu, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 1998, s.66.

³⁶ Türkiye Cumhuriyeti 1925-1926 Devlet Salnamesi, Matbaa-i Amire, İstanbul 1926, s.854.

³⁷ Ünal Şöhret Dirlik, Fethiye Atasözleriyle Deyimlerinde Hayvancılık ve Yayla Göçleri, Dirlik Yayınları, Oğuz Ofset, Denizli 2000, s.28-29.

Müdürlüğü'nün 1967 yılında gerçekleştirdiği hayvan sayımında, Beşkaza'daki deve sayısı 1235 olarak yer almıştır³⁸.

1960'larla birlikte Türk sosyal hayatında yaşanan değişimler, Beşkaza'nın deveciliğine etki eder. Bu yıllardan itibaren yoğunlaşmaya başlayan kırsaldan kente yaşanan göç olgusu, hayvancılığın eski cazibesini kaybetmesi, genç kuşakların Yörük hayatından uzak durmaya başlaması ve ulaşım araçlarının yaygınlaşmasıyla yöredeki deve miktarında gerileme başlar. Bu tarihlerden itibaren birçok Yörük ailesi, sahip olduğu develeri, nakliye ihtiyacının azalması nedeniyle yok pahasına satmaya başlar³⁹. Yaşananlar sonucunda yöredeki deve sayısı 1991 yılında 12'ye, 2014'te 4'e kadar geriler⁴⁰. 2019 yılında Karadere Yörüklerinden Koçbiyık ailesinin, 2023'te Yusuf Demir'in sahip olduğu develeri başka illere satmaları sonucunda Beşkaza'da 800 yıldır aralıksız süren devecilik faaliyetleri sona erer.

BEŞKAZA'DA DEVEYE DAİR KÜLTÜREL UNSURLAR

Kültür, toplulukların kendilerine ait dini, iktisadi, ahlaki, estetiksel, yaşantı vb. değerlerinin toplamıdır. Duyguların uzun yıllar içerisinde esin ve sezgiyle kendi kendine oluşmasıyla meydana gelen bu değerler, oluşum süreçleri ve sahip oldukları ulusallıkla değişime karşı dirençlidirler⁴¹. İnsanlar, tarih boyunca oluşturdukları kültürlerini, duygu ve düşüncelerini çeşitli kalıplarla ifade etmeye çalışmışlardır. Söz konusu ifadelerini sadece sözlü eserler değil, kültür içerisinde yer edinen çeşitli sembollerle de anlatmaya yoluna girmişlerdir. Böylelikle hem duygu ve düşüncelerin kolaylıkla aktarmış hem de kültürel değerlerinin kalıcılıklarını arttırmışlardır.

Hayvanlar, konargöçer toplum hayatı yaşayan Türklerde kültürel kodlarla birleşerek önemli semboller dönüşmüş varlıklardır. Gerek İslamiyet öncesi dönemde gerekse İslamiyet'in kabulü sonrasında kendisine atfedilen değerlerle güç, kuvvet, hükümdarlık gibi manalara karşılık gelmişlerdir. Böylelikle toplumun geçmişiyle geleceği arasında birleştirici bir köprü görevi görmüşlerdir⁴². Bu sebeplerle yörenin en yaygın beslenen binek hayvanları

³⁸ Müştakhan, a.g.e., s.467.

³⁹ Musa Seyirci eserinde, develerin taşımadaki işlevlerinin sona ermesi sonucunda babasının iki katar deveyi oldukça ucuza sattığını açıkça ifade eder. Bkz: Seyirci, Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri, s.170.

⁴⁰ Eroğlu, a.g.e., s.147.

⁴¹ Ziya Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, Hazırlayan: Yusuf Çotuksöken, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1991, s.4-6.

⁴² Mehmet Alptekin, Türk Mitolojisinde Hayvan Sembolizmi Çerçevesinde "Deve", BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2021, Cilt: 6, Sayı: 2, s.237.

develer, zamanla Yörük hayatının ve nakliyeciliğin sembol hayvanlarına dönüşmüşlerdir⁴³. Toplum nezdinde bir katar (yedi) deveye sahip olanlar güçlü kişiler sayılmış, büyük katarlarla yayla göçü ve nakliye gerçekleştirmek esas alınmıştır⁴⁴.

SONUÇ

M.Ö. 4000'lerde evcilleştirilen deve, bu tarihlerden itibaren Türk toplulukları için önemli bir binek ve yük hayvanı olmuştur. Deve, konargöçerliğe dayanan sosyal hayatın ve ticari faaliyetlerin sürdürülmesinde büyük bir önem taşımıştır. Sahip olduğu güç, kuvvet ve bedensel özellikleriyle kültürel bir öğeye evrilmiştir. Kurganlarda gerçekleştirilen kazılarda, üzerinde deve figürü bulunan madeni eşyalara rastlanmıştır, Çin yıllıklarındaysa Türklerde devencilğe dair kayıtlar yer almıştır.

Ortaçağ döneminde hem göç hem de savaş hayvanı olan deve, Uygurlarla birlikte kağanların özel binek hayvanları olmaya başlamıştır. Bununla beraber toplumun birçok kesimince de beslenmiştir. Türk ülkelerini gezen Arap coğrafyacılar, ziyaret ettikleri birçok Türk topluluğunda deve beslendiğine şahit olduklarını eserlerinde anlatmışlardır.

Beşkaza Yöresi, 21. yüzyılda develerin toplumdaki fertlerce ulaşımda kullanıldığı sayılı yerlerden birisi olmuştur. Yörükler için deve sahip olduğu vasıflarla ve geçmişten getirilen birikimle değerli binek hayvanları görülen develere karşı birçok kültürel öğe oluşturmuşlardır. Sözlü kültür ürünlerinden dokumalara, halk inanışlarından tıbbi uygulamalara dek yayılım gösteren bu kültür öğeleri büyük öneme haizdir. Ancak günümüz Türkiye'sinde değişen yaşam koşulları ve konargöçer hayatın tükenme noktasına gelmiş olması, Beşkaza'daki develeri de etkilemiştir. Son elli yıl içerisinde ulaşım araçlarının artmasıyla birlikte yöredeki devencilik faaliyetleri hızla azalmıştır. Genç kuşakların develere dair ilgilerinin olmayışı, çevre il ve ilçelerde görülen deve güreşlerinin yörede gerçekleştirilmeyişi, devencilik faaliyetlerinin sadece Yörükler

⁴³ Yörede develeriyle nakliye gerçekleştiren son kişi Yusuf Demirci idi. 2023 yılına dek ulaşım araçlarının çıkamadığı Yörük yurtlarına, devesiyle beraber yük taşımıştır. 1970'lere kadar yörede, ağustos ile kasım ayları arasında nakliyatçılık yapan deve kervanlarına rastlanırdı. O yıllarda nakliyat araçlarının yetersizliği, coğrafyanın engebeli arazisi nedeniyle devesi olan Yörükler, kiracılık/kirecilik/mekkarecilik olarak adlandırılan, kervancılık yapmışlardır. Ağustos ayında yayladaki yurtlarından inip maden ocaklarından çıkarılan cevherleri, Fethiye iskelesine taşımışlardır. Yayladan kesin olarak döndükleri ekim ile kasım aylarında ise Eşen ovasında bolca olan ve boya sanayisinde kullanılan palamut meyvesinin nakliyesini gerçekleştirmişlerdir. Bununla beraber yörede hasadı gerçekleşen zeytin, pamuk, tütün gibi ürünlerin ve dağlardan kesilen ağaçların, hazırlanan odun kömürlerinin de taşımacılığında önemli rol oynamışlardır. Bkz: Musa Seyirci, O Güzel İnsanlar O Güzel Atlar Yirminci Yüzyılda Fethiye Kırşalında Yaşam, Derin Yayınları, İstanbul 2007, s.38-40.

⁴⁴ A.g.e., s.38-39.

tarafından yapılmış olması, yöredeki devecilik ve deve kültürünü dar bir alana hapsetmiştir. Yaşananlar neticesinde, yöredeki deve miktarındaki gerileme 2000'li yıllarda en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Yörede sadece iki aile tarafından devecilik yaşatılmaya çalışılmıştır. Ancak develerin kimi tarlalardaki, ağaçlardaki ürünler zarar vermesi, buna karşılık köylülerin deve sahiplerini rahatsız etmesi, üzerlerinde baskı oluşturması ve develerin bakımlarının kolay olmayışı sonucunda deve sahipleri, develerini satmak zorunda kalmıştır. Yaşananlar neticesinde yöre kültüründe 800 yıllık geçmişe sahip olan devecilik ve deve kültürü sona ermiştir. Yayla göçlerinin develer olmadan yapılması sebebiyle önümüzdeki on yıl içerisinde, Beşkaza Yöresinde deveye dair var olan tüm kültürel öğelerin toplum hafızasından silinmesi, tarafımızca beklenmektedir.

Ekler

Fotoğraf 1: Korkuteli Kayabaşı Mahallesiindeki Türk kaya resmi panosundaki deve çizimi.

Fotoğraf 2: Otto Benndorf, George Niemann tarafından yöredeki Eşen Ovasında fotoğraflanan yoz deve ve Yörük alacığı (çadırı)⁴⁵.

KAYNAKÇA / LITERATURE:

1. Musa Seyirci, Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri, Der Yayınları, İstanbul 2000, s.3
2. Mehmet Eröz, Yörükler, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s.131.
3. Ayşegül Koyuncu Okca, Mustafa Genç, "Yörük Göçlerinde Deve", Yıl: 2017, Sayı: 58, The Journal of Academic Social Science Studies, s.225-226.
4. 1967 yılında Beşkaza'da, Fethiye İlçe Tarım Müdürlüğü'ne kayıtlı 1235 deve vardı. Bununla birlikte, çeşitli sebeplerle kaydedilmemiş develerin olması da kuvvetle muhtemeldir. Resmi sayılar için bkz: Kaya Müştakhan, 1967 Muğla İl Yıllığı, İş Matbaa Yayınları, Ankara 1968, s. 467.
5. Behset Karaca, "XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası Vakıfları", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı: 31, s. 4.
6. Fethiye ilçesindeki kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği meydanın resmi adı, Beşkaza Meydanı'dır. Bkz: <https://fethiyeroute.com/place/detail/beskaza-meydani>
7. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'ne ait Fethiye İşletme Fakültesinin yer aldığı yerleşkenin resmi adı, Beşkaza Yerleşkesidir. Bkz:

⁴⁵ Bkz: Benndorf, Niemann, a.g.e., s.166.

-
- <https://fethiye.mu.edu.tr/tr/duyuru/fethiye-beskaza-yerleskesi-agaclandirmasi--gerceklestirildi-50505>
8. Örneğin Seydikemer ilçesindeki bir devlet okulunda düzenlenen kültürel projenin ismi, Beşkaza'nın Yiğitleri Yörükler'dir. Bkz: <https://seydikemer.meb.gov.tr/www/beskazanin-yigitleri-yorukler-projesi/icerik/6150>
 9. Reyhan Körpe, "Develerin Batı Anadolu'ya İlk Gelişleri ve Antik Çağ Ordularında Deve Kullanımı", I. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu Bildirileri, Editör: Devrim Ertürk, Özgür Gökdemir, Cilt: 1, Selçuk Belediyesi Yayınları, İzmir 2016, s.47.
 10. Remi Berthon, Marjan Mashkour, Pamela Burger, et al, "Domestication, Diffusion and Hybridization of The Bactrian Camel", Les Vaisseaux du Désert et Des Steppes: Les Camélidés Dans L'Antiquité (Camelus Dromedarius et Camelus Bactrianus), Editor: Damien Agut-Labordère, Bérangère Redon, Mom Editions, Lyon 2020. pp. 23.
 11. Hacer Çoruh, Seher Türkmen, "Develerin Antik Dönem Kültür Tarihine Yansımaları", I. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu Bildirileri, Editör: Devrim Ertürk, Özgür Gökdemir, Cilt: 1, Selçuk Belediyesi Yayınları, İzmir 2016, s.29.
 12. Vedat Çalışkan, Bir Dünya Kültür Mirası: Anadolu Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri, İncirliova Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2016, s.8.
 13. Adel T. Adamova, "The Iconography Of A Camel Fight", In Muqarnas: An Annual On The Visual Culture Of The Islamic World, Volume: XXI, pp.10-11.
 14. Arif Acaloğlu, "Türk Deveciliğinin Kökenleri ve Kültürel Boyutları", II. Uluslararası Selçuk-Efes Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu, Cilt: I, Selçuk Belediyesi Selçuk Efes Kent Belleği Yayınları, Selçuk 2018, s.19.
 15. Bahaedin Ögel, İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984, s.56-57.
-

-
- 16.Saule İbekeyeva, Göktürk Devri Kazakistan Kaya Resimleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005, s.408.
 - 17.Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Anahatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s.146.
 - 18.Örnekler için bkz: İbekeyeva, a.g.t., s.119; 130, 178; 179; 181; 182; 183; 238; 243.
 - 19.Bahaedin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt: 1, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.35.
 - 20.İbn Fazlan, Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslam Seyyahı, Hazırlayan: Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975, s.28-41.
 - 21.Faruk Sümer, Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları, Cilt: I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.116.
 - 22.A.g.e., s.268.
 - 23.A.g.e., s.269.
 - 24.A.g.e., s.285.
 - 25.A.g.e., s.291.
 26. Örnek bahisler için bkz: Dede Korkut Hikayeleri, Hazırlayan: Süleyman Teyek, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2017, s.13; 15; 31; 32; 35; 45; 96; 100; 101.
 - 27.Mustafa Gökçe, Eren Fehmi Eroğlu, "Geçmişten Günümüze Beşkaza Yörüklerinin Göç Hareketleri ve Yolları", Geçmişten Günümüze Göç, Cilt: 2, Editör: Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2017, s.814-816.
 - 28.Mustafa Gökçe, Eren Fehmi Eroğlu, "Batı Toroslarda Bulunan Kaya Resimlerinin Türk Tarihi ve Kültürü Açısından Önemi", 9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bilgiler Kitabı, Editör: Feryal Korkmaz, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2023, s.501-517.
 - 29.T.A.B. Spratt, Edward Forbes, Likya'da Yolculuklar, Çeviri: Doğan Türker, Suna-İnanç Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya 2008, s.26.
 - 30.Otto Benndorf, George Niemann, Reisen in Lykien Und Karien, Druck Und Verlag Von Carl Gerold's Sohn, Wien 1884, s.124.
 - 31.A.g.e., s.140.
-

-
32. Eugen Petersen, Felix Von Luschan, Reisen In Lykien Milyas Und Kibyratis, Druck Und Verlag Von Carl Gerold's Sohn, Wien 1889, s.155.
 33. Frederick Courteney Selous, Sport and Travel, East and West, Longmans, Green and Co., Newyork and Bombay 1901, pp. 12.
 34. Ahmet Yiğit, Ömer Karayumak, Menteşe Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye, Fethiye Belediyesi Kültür Yayınları, Fethiye 2012, s.96-120.
 35. Hülya Cantürk, Osmanlı Salnamelerine Göre XIX. Yüzyılda Menteşe Sancağının Sosyal ve Ekonomik Durumu, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 1998, s.66.
 36. Türkiye Cumhuriyeti 1925-1926 Devlet Salnamesi, Matbaa-i Amire, İstanbul 1926, s.854.
 37. Ünal Şöhret Dirlik, Fethiye Atasözleriyle Deyimlerinde Hayvancılık ve Yayla Göçleri, Dirlik Yayınları, Oğuz Ofset, Denizli 2000, s.28-29.
 38. Müştakhan, a.g.e., s.467.
 39. Musa Seyirci eserinde, develerin taşımadaki işlevlerinin sona ermesi sonucunda babasının iki katar deveyi oldukça ucuza sattığını açıkca ifade eder. Bkz: Seyirci, Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri, s.170.
 40. Eroğlu, a.g.e., s.147.
 41. Ziya Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, Hazırlayan: Yusuf Çotuksöken, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1991, s.4-6.
 42. Mehmet Alptekin, Türk Mitolojisinde Hayvan Sembolizmi Çerçevesinde "Deve", BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2021, Cilt: 6, Sayı: 2, s.237.
 43. Yörede develeriyle nakliye gerçekleştiren son kişi Yusuf Demirci idi. 2023 yılına dek ulaşım araçlarının çıkamadığı Yörük yurtlarına, devesiyle beraber yük taşımıştır. 1970'lere kadar yörede, ağustos ile kasım ayları arasında nakliyatçılık yapan deve kervanlarına rastlanılırdı. O yıllarda nakliyat araçlarının yetersizliği, coğrafyanın engebeli arazisi nedeniyle devesi olan Yörükler, kiracılık/kirecilik/mekkarecilik olarak adlandırılan, kervancılık yapmışlardır. Ağustos ayında yayladaki yurtlarından inip maden ocaklarından çıkarılan cevherleri, Fethiye iskelesine taşımışlardır. Yayladan kesin olarak döndükleri ekim ile kasım aylarında ise Eşen ovasında bolca olan ve boya sanayisinde kullanılan palamut meyvesinin nakliyesini gerçekleştirmişlerdir. Bununla beraber yörede hasadı
-

gerçekleşen zeytin, pamuk, tütün gibi ürünlerin ve dağlardan kesilen ağaçların, hazırlanan odun kömürlerinin de taşımacılığında önemli rol oynamışlardır. Bkz: Musa Seyirci, *O Güzel İnsanlar O Güzel Atlar Yirminci Yüzyılda Fethiye Kırsalında Yaşam*, Derin Yayınları, İstanbul 2007, s.38-40.

44.A.g.e., s.38-39.

45.Bkz: Berndorf, Niemann, a.g.e., s.166.

CAMEL BREEDING AND CAMEL CULTURE IN BEŞKAZA REGION

Abstract. Nomadic life, one of the basic elements of Turkish culture, is a way of life that extends from past to present. Nomadic Turks, living in summer pastures and winter quarters within certain distances, domesticated various animals in various periods of history. The first activities regarding the domestication of camels date back to B.C. It took place in the territory of Uzbekistan in the 4000s. Following this development, camel breeding began to spread to the geography of Turkestan as a result of camels' ability to withstand difficult conditions, their usefulness in transporting heavy loads, their resistance to hunger and thirst, their non-selective diet and the availability of their meat, milk, feathers and skin. With the position it has acquired in social life, the camel has turned into an animal to which mythological and cultural meanings are attributed over time. In the ancient Turkish religion, the idea that the gods were vehicles and symbols of power was accepted. After the acceptance of Islam, Hz. The value of the camel among the Turks increased even more because it was the Prophet's riding animal. Turks took their camels to the new geographies they migrated to and benefited from them. The first traces of camel breeding in the Beshkaza lands, one of these geographies that became homeland, date back to A.D. 12th-13th. It dates back centuries. With the mountainous structure of the geography and the nomadic life that has continued to be practiced since Turkestan, camels have become the primary subject of the Yoruks. Various folk beliefs, oral culture products, human elements and medical practices have been developed over time for camels, whose place in the eyes of the society is clear with the saying "It is the camel that makes the nomad, it is the horse that makes the nomad lord". In our study, the historical origins of camel breeding among Beşkaza Yoruks, the types of camels bred and the cultural elements related to camels were examined in the light of written sources and findings obtained from resource persons.

Keywords: Beşkaza, camel, camel breeding, culture, Yorum.

БЕШКАЗА АЙМАҒЫНДАҒЫ ТҮЙЕ АСЫРУ ЖӘНЕ ТҮЙЕ МӘДЕНИЕТІ

Аңдатпа. Түрік мәдениетінің негізгі элементтерінің бірі көшпелі өмір кешеннен бүгінге дейін созылған өмір салты. Белгілі бір қашықтықтағы жайлаулар мен қыстауларды мекендеген көшпелі түркілер тарихтың әртүрлі кезеңдерінде түрлі жануарларды қолға үйреткен. Түйелерді қолға үйретуге қатысты алғашқы шаралар б.з.б. Өзбекстан территориясында 4000 жылдары болған. Осы дамудан кейін түйелердің қиын жағдайларға төтеп беруі, ауыр жүктерді тасымалдауға пайдалылығы, аштық пен шөлге төзімділігі, таңдаусыз қоректенуінен түйе шаруашылығының барлық Түркістан географиясына тарала бастады. Түйе әлеуметтік өмірде алған орнымен уақыт өте мифологиялық және мәдени мағынаға ие жануарға айналды. Ежелгі түрік халықтарының дінінде түйелер құдайлар көлік, күш нышаны деген түсінікте қабылдаған. Исламды қабылдағаннан кейін түйе пайғамбардың мінетін малы болғандықтан түркілер арасында одан да қымбаттады. Түріктер түйелерін өздері қоныс аударған жаңа географияларға апарып, одан пайда көрген. Осындай географиялардың бірі Анадолы жеріндегі Бешқаза аймағындағы түйе шаруашылығының алғашқы іздері б.з.б. 12-13 ғасырлардан басталады.

Географияның таулы құрылымы мен Түркістаннан бері жалғасып келе жатқан көшпелі өмірмен түйе Бешқаза аймағында негізгі эконмика құралына айналды. Тұрмыстың маңызына айналған түйе жануарына қатысты түрік халықтары арасында әртүрлі халықтық наным-сенім, ауызша мәдениет бұйымдары, әдет-ғұрыптар заман ағымымен дамыды.

Біздің зерттеуімізде Бешқаза аймағындағы түйе шаруашылығының тарихи бастаулары және түйеге қатысты мәдени элементтер жазба деректер мен дереккөздерден алынған тұжырымдар негізінде қарастырылады.

Түйін сөздер: Бешқаза, түйе, түйе мәдениеті, түрік халқы

Yazar hakkında bilgi: Eren F.E., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi doktora öğrencisi, Muğla, Türkiye, erenfehmieroglu@gmail.com

Автор туралы мәлімет: Eren F.E., Муғла Сыткы Кочман университетінің PhD докторанты, Түркия, Муғла, erenfehmieroglu@gmail.com

Information about the author: Eren F.E., PhD student at Sytky Kochman University of Mugla, Mugla, Turkey, erenfehmieroglu@gmail.com